

آثار امر به معروف و نهی از منکر

سهیلا چمران^۱

چکیده

انسان موجودی است اجتماعی و در این جامعه مسئول آفریده شده است یعنی در برابر کارهای ناپسند افراد جامعه و کارهای نیک و پسندیده آنان مسئولیت دارد. این تحقیق درصدد است به منظور تحکیم امر به معروف و نهی از منکر در جامعه با روش توصیفی-تحلیلی آثار اجتماعی آن را مورد بررسی قرار دهد. اسلام دینی است که قبل از تولد تا بعد از مرگ انسان، هم در بعد فردی و هم در بعد اجتماعی برنامه و احکام دقیق و حساب شده دارد. دستوراتی از قبیل: ازدواج، تولد فرزند، تربیت، آداب زندگی، و حتی احکامی پیرامون تکفین و تدفین و....

امر به معروف و نهی از منکر همچون خون در پیکره ی دین جریان دارد و ضامن حیات اسلام است. خیزش و قیام مصلحان در جامعه اسلامی نیز بازتابی از عمل به این فریضه می باشد و اگر مصلحان بزرگی همچون امام حسین (علیه السلام) نبودند ارزش های انسانی از بین رفته و اسلام قرن ها پیش توسط تبهکاران دفن شده بود.

واژگان کلیدی: امر به معروف، نهی از منکر، جامعه، اسلام، مسئولیت، ضامن

۱. طلبه پایه چهارم حوزه فاطمه الزهرا (س) داراب، زمستان ۱۳۹۶

مقدمه

دین مبین اسلام برای هر یک از رفتار های اجتماعی اصولی را قرار داده است، از جمله ناهنجاری های که در جامعه کنونی هم به وفور دیده می شود، فساد های اخلاقی و اجتماعی است.

امروزه در جامعه معاصر فساد رو به گسترش است و اعتقادات دینی مردم رو به ضعف نهاده است جایی دیده نمی شود که کسی این دو فریضه را برای خو واجب بداند و طوری با آمرین به معروف و ناهین منکر برخورد شده که دیگر کسی جرأت ندارد که جامعه ای را که رو به فساد و تباهی می رود را به راه راست هدایت و راهنمایی کرده و آنها را امر به معروف و نهی از منکر کند. این مطلب ضرورت توجه به امر به معروف و نهی از منکر را دو چندان می کند و این دو فریضه از واجبات قطعی هستند از آن جایی که در اسلام درباره ی امر به معروف و نهی از منکر تاکید بسیاری شده است و اسلام آن دو را از مهمترین و شریف ترین واجبات می شمارد ضرورت دیده شد تحقیقی درباره ی آثار اجتماعی آن ارائه شود.

جمع آوری این تحقیق در دو فصل است. که فصل اول که به مفهوم شناسی امر به معروف و نهی از منکر و جایگاهش در اسلام اشاره شده است و در فصل دوم به آثار که شامل آثار اقتصادی، سیاسی و فرهنگی است پرداخته می شود.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- مفهوم امر به معروف و نهی از منکر

معروف از مصدر عَرَفَ به معنای شناختن است و معروف یعنی شناخته شده و مراد فعلی است که در نزد عقل و شرع به نیکی شناخته شده باشد. سپس شامل هر عمل واجب و مستحب در نزد شرع و هر عمل خوب و نیکو در نزد عقل می شود. گرچه می توان گفت که این دو عنوان یعنی مطلوب شرعی و محبوب عقلی از هم انفکاک ندارند. اما منکر در برابر معروف به معنای شناخته نشده است. یعنی عملی که در شرع اسلام به نیکی شناخته نشده و مراد آن که محکوم به زشتی و مبعوضیت باشد و یا آن که در نزد عقل قبیح و ناروا محسوب گردد.^۱

در جایی دیگر آمده معروف یعنی شناخته شده و آن در مقابل منکر است و از کار نیک مطابق فطرت قصد می شود. المیزان ذیل آیه «وَلَهُنَّ مَثَلُ الَّذِي عَلَيْهِنَ بِالْمَعْرُوفِ». گفته: معروف آن است که مردم با ذوق مکتسب از حیات اجتماعی متداول آن را می دانند.^۲

معرفت در شریعت اسلام آن است که مردم آن را به فطرت سلیم می دانند.^۳

راغب در مفردات می نویسد: معروف هر فعلی است که خوبی آن به وسیله ی عقل یا شرع شناخته شود.^۱

۱. علی اصغر، شگری آهنگرانی، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر، چاپ اول، قم: سیاره، ۱۳۷۹، ص ۱۵

۲. محمد حسین، طباطبایی، المیزان، جلد دو، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴، ص ۳۴۹

۳. علی اکبر، قرشی، قاموس قرآن، جلد دو، چاپ ششم، تهران: بی بی نا، ص ۳۲۶

با توجه به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر تعاریف اصطلاحی زیادی در مورد امر به معروف و نهی از منکر نقل شده است اما در اینجا به تعریف آقای محسن قرائتی اشاره خواهد شد به دلیل اینکه این تعریف از نظر اجتماعی کاملتر و جامعتر است.

امر به معروف یعنی سفارش به نیکی ها و نهی از منکر یعنی بازداشتن از بدی ها انجام این دو مهم اختصاص به سن خاصی ندارد. زیرا لقمان به فرزندش می گوید: «یا بنی اقم الصلوه و امر بالمعروف»^۲. امر به معروف نشانه عشق به مکتب، عشق به مردم، علاقه به سلامتی جامعه و نشانه آزادی بیان، غیرت دینی، ارتباط دوستانه بین مردم و نشانه ی فطرت بیدار و نظارت عمومی و حضور در صحنه است. با توجه به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر سبب تشویق نیکوکاران، آگاه کردن افراد جاهل هشدار برای جلوگیری از خلاف و ایجاد نوعی انضباط اجتماعی است.^۳

۱-۲- جایگاه امر به معروف و نهی از منکر در اسلام

در قرآن کریم پیرامون این مسأله مهم آیاتی صراحتاً وجود دارد که به ذکر پاره ای از این آیات پرداخته خواهد شد هر چند آیاتی که به صورت غیر مستقیم به با توجه به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر اشاره می کنند زیاد است در این راستا حتی می توان از موضوعات دیگر هم بهره برد و آن ها را در باب امر به معروف و نهی از منکر مورد استفاده قرار داد. مثلاً از آیاتی که درباره ی اقامه نماز وارد شده نیز می توان بهره جست از جمله

^۱. حسین محمد، راغب اصفهانی، مفردات راغب، جلد دو، بیروت: دارالعلم، ۱۴۱۲ق، ص ۵۶۱

^۲. لقمان (۳۱)، آیه ۱۷

^۳. محسن، قرائتی، دقایق با قرآن، چاپ نوزده، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۹۱، ص ۱۶۹

«و اقاموا الصلاه» که اقامه یعنی به پاداشتن و برافراشتن و چیزی را بلند کردن که دیگران هم ببینند هر چند نماز یک عبادت فردی است ولی خدا می فرماید که آن را به پا دارید و برافراشتن در جایی است که عده ای ناظر باشند . و نظاره گر این به پاداشتن خصوصاً در حالت عبادت باشند تا عملاً نماز را به عنوان سپری محکم در برابر هر فحشا و منکری حس کنند یعنی بعد از اقامه صلاه که یک عبادت فردی است «انَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» خواهد آمد.

این خود نوعی امر به معروف است یعنی ای مسلمین نماز را به پا دارید آن را در چشم دشمن کنید و با اقامه ی نماز پرچم نماز را به پا دارید این خود دعوت به خیر بوده و امر به معروف خواهد بود. در هر حال آیاتی که میتواند مورد استفاده قرار گرفته و در رابطه با امر به معروف مورد استفاده قرار گیرند بسیارند اکنون به سراغ آیاتی می رویم که صراحتاً دلالت به امر به معروف می کنند خواهیم رفت.

۱. «يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ»¹

به خدا و روز قیامت ایمان می آورند و به کار شایسته فرمان می دهند و از کار ناپسند باز می دارند و در کارهای خیر می شتابند و اینان از شایستگانند.

۲. «الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَهُم عَنِ الْمُنْكَرِ»²

«همان کسانی که از این رسول و پیامبر درس نخوانده که او را در نزد خود در تورات و انجیل نگاشته می یابند

۱. آل عمران (۳)، آیه ۱۱۴

۲. اعراف (۷)، آیه ۱۵۷

ما احیا شود و هر فردی از مرد خود را در گسترش نیکی و اصلاح و برچیده شدن زشتی و گمراهی و فساد احساس کند.

ما هنوز تا رسیدن به یک جامعه ی کاملاً اسلامی که نیک بختی دنیا و آخرت مردم را به طور کامل تأمین می کند و تباهی و کجروی و ظلام و انحطاط را ریشه کن سازد فاصله زیادی داریم . این فاصله باید با هت مردم و تلاش مسئولان طی شود و پیمودن آن با همگانی شدن امر به معروف و نهی از منکر آسان گردد.^۱

آمادگی جامعه برای ظهور حضرت ولی عصر(عج الله تعالی فرجه الشریف)

معنای امر به معروف و نهی از منکر این است که انسان تنها از نظر شخصی و فردی در برابر ذات پروردگار مسئول و متعهد نیست بلکه در برابر اجتماع خود نیز مسئولیت و تعهد دارد پس حرکت های زنان و مردان منتظر در عصر غیبت در حقیقت بری آماده سازی جامعه برای تحول آفرینی و نشانه های قدرت فرهنگی زنان و مردان منتظر است.

رسول اکرم(صلی الله علیه و آله) می فرماید: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشِيدُ بَعْضُهَا بَعْضاً» افراد با ایمان نسبت به یکدیگر مانند اجزای ساختمانی هستند که هر جزئی از آن جزء دیگر را محکم نگه می دارد».

پس در دوران غیبت یاران و منتظران امام زمان (عج الله تعالی فرجه الشریف) از جمله زنان و مردان منتظر باید بدانند که همیشه و در همه حال در صحنه های اجتماعی حضور فعال داشته باشند و در اصلاح جامعه بکوشند.

^۱ . علی، خامنه ای، فرهنگ و تهاجم اسلامی، چاپ سوم، بی چا، سازمان مدارک فرهنگی انقلاب اسلامی، بی تا، ص ۲۷۷

عظمت و ارزش بی بدیل امر به معروف و نهی از منکر به اندازه ای است که خدای متعال خودش را امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر می شمارد و با تعبیر ویژه در قرآن کریم امر به معروف و نهی از منکر را صفت مستمر خود ذکر می کند.

« اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَ اِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ »^۱

« همانا خداوند به عدالت و نیکو کاری و رسیدگی مالی به خویشاوندان فرمان می دهد و از کار زشت و ناپسند باز می دارد و به شما اندرز می دهد که متذکر شوید ».

پس هر بنده ای که در مسیر امر به معروف و نهی از منکر تلاش پیگیر داشته باشد می تواند درجه ای از درجات بی پایان تخلق به اخلاق الله را کسب نماید.

در حقیقت راز خداگونگی انسان های پس از ظهور و در عصر ظهور در ویژگی های آنان نهفته است، در قرآن کریم نیز امر به معروف و نهی از منکر رمز رستگاری شمرده شده و دلیل برتری و شرافت امت پیامبر (صلی الله علیه و اله) است.^۲

^۱ . نحل (۱۶)، آیه ۹۰

^۲ . مرتضی، مطهری، حماسه حسینی، جلد ۲، انتشارات صدرا، بی تا، ص ۷۶

نتیجه گیری

با امر به معروف تمام واجبات در جامعه عملی می شود و با نهی از منکر از مفساد جلوگیری می شود . اگر یک میلیارد مسلمان هر روز به یک معروف امر و از یک منکر نهی کنند سیمای جهان عوض می شود.

در این تحقیق اولاً به مفهوم امر به معروف و نهی از منکر اشاره شده و به جایگاه و ارزشش در اسلام و قرآن پرداخته شده است که این دو فریضه در اسلام از والاترین و شریف ترین واجبات هستند.

به آثار اجتماعی امر به معروف پرداخته شده که شامل آثار اقتصادی، سیاسی، فرهنگی است که این اثرات باعث می شود که یک جاکه کامل از هر نظر داشته باشیم زیرا امر به معروف و نهی از منکر دو رکن یک جامعه هستند.

امر به معروف نشانه ی عشق به مردم و علاقه به سلامتی جامعه و نشانه ی آزادی بیان، غیرت دینی، ارتباط دوستانه بین مردم و نشانه ی فطرت بیدار و نظارت عمومی و حضو در صحنه است امر به معروف و نهی از منکر سبب تشویق نیکوکاران، آگاه کردن افراد جاهل ، هشدار برای جلوگیری از خلاف و ایجاد نوعی انضباط اجتماعی است.

از جمله ضررهای ترک امر به معروف و نهی از منکر عدم انیت جامعه است اگر امر به معروف و نهی از منکر در جامعه وجود نداشته باشد بر اثر شیوع فساد و عمل به آن در اجتماع بعد از مدتی این حالت بیماری (فساد اجتماعی) که درمان نشده است به سایر اعضای جامع سرایت نموده و اعضای دیگر جامعه را نیز مریض می نماید . بدیهی است که با شوع فساد در سطح جامعه گناه یک حالت عادی به خود گرفته و در این صورت شیطان راضی می گردد و خدا غضب می نماید.

منابع

*

نهج البلاغه ، ترجمه محمد دشتی

۳. اسلامی، حسن، امر به معروف و نهی از منکر ، چاپ دوم، قم: قدس، ۱۳۷۶
۴. خامنه ای، علی، فرهنگ و تهاجم فرهنگی، چاپ دوم، تهران: سازمان مدارک انقلاب اسلامی، ۱۳۷۳
۵. دستغیب، عبدالحسن، امر به معروف و نهی از منکر ، چاپ مکرر، تهران: خورشید، ۱۳۷۱
۶. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات راغب، بیروت: دارالعلم، ۱۴۱۲ق
۷. رضوانی، علی اصغر، مدینه فاضله در پرتو امر به معروف و نهی از منکر ، چاپ اول، قم: مسجد جمکران، ۱۳۸۶
۸. طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۴
۹. قرائتی، محسن، دقایق با قرآن، چاپ شانزدهم، تهران: مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن، ۱۳۹۰
۱۰. قرشی، علی اکبر، قاموس قرآن، چاپ ششم، تهران
۱۱. لشگری آهنگرانی، علی اصغر، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر، چاپ اول، قم: سیاره، ۱۳۷۹
۱۲. مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، تهاجم فرهنگی، چاپ سوم، معاونت انتشارات مرکز فرهنگی سپاه، ۱۳۷۸

۱۳. مسعودی، محمد اسحاق، پژوهشی در امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه قرآن و روایات، چاپ

چهارم، تهران: پژوهاک اندیشه، ۱۳۸۸

۱۴. مطهری، مرتضی، حماسه حسینی، تهران: انتشارات صدرا

۱۵. موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، امر به معروف و نهی از منکر از دیدگاه امام خمینی (رحمه الله علیه)،

چاپ دوم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۷۸